

47

D. D.
DISSERTATIO GRADUALIS;
SISTENS
I N S E C T A,
P I S C A T O R I B U S
I N M A R I T I M I S F I N L A N D I Æ O R I S,
N O X I A,

QUAM

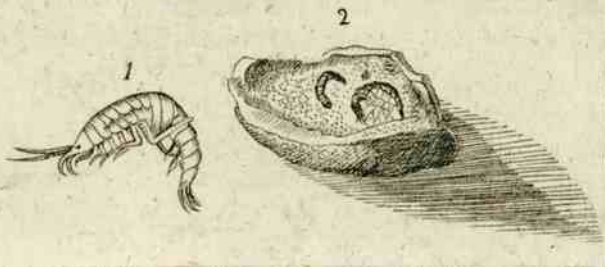
Venia Ampliſſ. SENAT. Phil. in Reg. Acad. Aboënsi,
PRÆSIDE,

D. N. PETRO ADRIANO GADD,
Chem. PROF. Reg. & Ord. Rei. Plant. DIRECT. Reg. Acad.
Scient. Holm. MEMBRO, RECTORE h. t. MAGNIFICO.

Publico examini ſubmittit

STIPENDIARIUS SEGERCRANTZIANUS.
CAROLUS NIC. HELLENIUS,
AMMANUENSIS in Labor. Chémico,
TAVASTIA - FENNO,

I N A U D I T. M A J. D I E X X V I. J U N I I A N N I M D C C L X I X.
H. A. M. S.

Quemadmodum plurima ex insectis ad homines
redundantia recentior atas detexit commo-
da, ita etiam noxas & incommoda eorum
observavit non minima. Prata graminibus vestita
pulcherrimis, horum insultibus, brevi tempore hor-
rendum in modum denudantur. Horti pretiosissimis
ornati & arboribus, & oleribus horum sævitia va-
stati, impensas & curam hortulan' reddunt inanem.
Luci, frondibus arborum umbrosissimi, his ingratis-
sima hospitia præbentes incolis, ita corrumpuntur, ut
igne eos combustos putares. Parva hæc animalcula
segetes opprimunt, victum & amictum hominis con-
sumunt, volucres cœli affligunt, pisces maris infe-
stant, ipsi homini etiam minitantur mortem. Quid
ergo utilius? quid magis necessarium, quam horum
animalium nosse & naturam & œconomiam? ut in-
de quid remedii adhibendum sit, quum ad nocen-
dum se accinxerint, discamus. Minus tamen curio-
si, quam par est, hoc in negotio fuerunt mortales;
etenim circa finem demum prioris sæculi, exsiterunt,
qui indefessis suis observationibus solertissimisque
explorationibus, insectorum cognitioni respectui ha-
bitæ suam conciliarunt & auctoritatem, & formam,
atque utilitatem hujus disciplinæ demonstrare value-
runt summam. Hoc vero sæculo ad illud jam ascen-
dit fastigium alma entomologia, ut non solum scia-
mus, plurima insectorum in usus nostros optime con-
vertere, verum etiam possimus noxis malignorum
facili sæpe occurrere cura, modo & temporis & me-
delæ

delæ recta habeatur ratio. Præstiterunt hoc, de orbe litterato meritissimi viri, SVAMMERDAM, REAUMUR, Generosissimus De GEER, & noster sine æmulo magnus a LINNE, ut plures taceam. Et his jam facem præferentibus, inter studia reliquarum scientiarum, ad insecta etiam perquirenda & describenda studiosæ juventutis sensim excitatur cura & cogitatio, ut læti sperare possimus, aliquando illud adventurum tempus, quo in minutissimis etiam rebus supremi artificis manum, & sapientissima consilia feliciter agnoscamus.

Pro singulari, quo jucundissimam hanc scientiam amplexus sum amore, insecta quædam piscatoribus infestissima, considerata mihi hac vice proposui, ita ut præcipue noxam eorum paucis exponam. Te vero C. L. impense rogamus, velis ea, quæ a nobis hac in materia tumultuarie proferuntur, non ut permiserit solum æquitas tua, sed ut svaserit laudanda humanitas, interpretari.

§. I.

Multas habent difficultates, variaque sentiunt incommoda piscatura occupati, illaque victum sibi comparaturi; communis tamen in maritimis Finlandiæ oris eorum est querela, nullum fere esse majus eo malo, quod ipsis inferunt duo insecta, inimicorum licet primo intuitu videantur imbecillima. Etenim retia eorum rodunt, & pisces iis adhærentes totos sæpe consumunt.

Unum horum est ONISCUS *entomon*, abdomine *subtus nudo*, *cauda subulata*. *Fn. Sv. 2055*. A Svecis

appellatur *Syrmask*, Alandis & Corpoënsibus *Hafsspindel*, Ostrobotniensibus *Grundskorfva*. Plenam hujus *Onisci* ulterioremque si quis desideraverit descriptionem, adeat scripta Entomologorum, & inveniet accuratissimam ejus effigiem in actis Upsaliensibus Anni 1736 pag. 39. N:o. I.

In fundo maris habitat hoc insectum, & littora turmatim petit, præsertim si *fuco* abundaverint. Pedibus aliisque membris natatoriis licet videatur destitutum, haud raro tamen in superficie aquæ deprehenditur, insecta capturum minora passim saltantia.

Præterquam quod *phocæ*, *anates*, aliæque volucres piscivoræ pisces e retibus excerpant, nisi quotidie visitentur, *Oniscus* hic etiam crudeli dente reliquos, quibus priorum sævitia pepercit, corrodit, ut informe sceleton tantum remaneat, hostis pessimi indicium certissimum. *ONISCUS Aquaticus* *Fn. Sv. 2061* eandem cum hoc affine suo exercet violentiam. Sed quum majoribus in deliciis habeat *notoneclas* minores, quos, licet in natando multo celeriores, miro artificio captat, parum de ejus voracitate queruntur piscatores.

Varia excogitarunt media contra vim *ONISCI entomonis* piscatores, sed hæc ipso malo, quod infert, plerumque fuerunt pejora. Unctiones quippe retium piceæ & cæteræ ejus indolis, fortius pisces quam *oniscos* depellant. Inter desiderata itaque piscaturæ adhuc remanet hæc scientia, donec plurium annorum experimentis edocti, certiora proferre possimus. Interim animitus lætantur piscatores, his *oniscis* plu-

ri.

rimos pisces hostes esse acerrimos. Observarunt quippe *Cottos Fn. Sv. 321-324*, & *Pleuronectes Fn. Sv. 326-328* tantam horum copiam quotannis devorare, ut in nimium adaugeri non possint.

Observ. Jam dudum inter eruditos disputatum est, an huic vel alii cuidam insecto suam originem deberet *Entomolitus Paradoxus*. Existimavit *Celeb. LEHMAN*, hoc esse petrificatum conchylii cujusdam, *vid. Act. Petropol. Tom. X. p. 429*, licet maximam cum hoc Onisco habeat similitudinem. Sed ut in minutis, omnium accuratissimus fuit noster a *LINNE*, ita etiam argumentis gravissimis probatum dedit, hoc esse petrificatum insecti cujusdam mediis generis inter *cancros, oniscos, & monoculos*; cujus insecti petrificati hanc constituit notam genericam, *INSECTUM ovatum; thorace testa semi-orbiculata, convexa, corpore segmentis XX. marginatis* *vid. Acta Acad. Reg. Scient. Holm. An. 1759. vol. XX. pag. 23.*

§. II.

Alterum jam a nobis considerandum insectum, piscatoribus infensissimum, est *CANCER pulex, Fn. Sv. 2041*, a Svecis vocatur *Mårta*, a Scanis *Sandhare*, a Corpoënsibus *Grundmjåla*.

Congeneribus suis admodum est dissimilis; habet enim *corpus compressum ad latera, thoracem articulatum, & caudam bifurcam* *vid. Fig. 1.*

Prorsus alieno etiam a cæteris canceris graditur modo, facilius enim crederes te pulicem saltatricem, quam cancerum retroredientem spectare. Quam ob causam, Entomologi varias etiam de illo sibi formarunt notiones. *RAJUS* nominat illum pulicem fluviatilem; *Celeberrimus* vero *FRISCHIUS* existimat il-

lum perfectum non esse animal, sed *chrysalidem* insecti cujusdam marini. Summus autem noster a LINNE, & in omnibus quæ ad scientiam pertinent naturalem princeps, primus etiam hoc animalculum ad genuinum suum, nempe cancerorum, retulit genus. Habet quippe cheles, habet antennas, cæteris canceris simillimas. Piscibus vescitur, epidermidem etiam, in modum reliquorum cancerorum, quotannis exuit.

Ad littora maris, ubi præsertim intestina piscium dejiciuntur, ad tantam multitudinem hi cancri interdum congregantur, ut fundus vix ac ne vix quidem fecerni possit. Ordinaria tamen sua diversoria habent hæc insecta in arena humida littorali, in qua etiam epidermides suas deponunt, quemadmodum sæpius observavit *Celeb. Præses*.

Superiorem partem retium hic cancer vix attingere potest, ut *Oniscus*, privatus scilicet vi & facultate sursum se elevandi, quam etiam ob causam illi retium parti pisces irretitos relinquit intactos; inferiori vero e contrario affixos, omnes misere dilaniat. Sed retibus non solum captos corrodit pisces, verum etiam libere natantes incommodis vexat maximis. Piscis enim fundum petens, victum sibi comparaturus, cancerum hunc, mox invenit assecclam pertinacissimum simulque infestissimum. In genas enim piscis irrepit, tumoresque ibi gravissimis cum doloribus excitat, qui haud raro pisci mortem minantur propinquam. Quam hujus insecti astutiam sæpissime observavit *Celeb. Præses*, deprehenditque eum, in branchiis *Gadi Callariæ Fn. Sv. 307* & *Cypri ni Idi Fn. Sv.*

Fn. Sv. 362, apophyses & tubercula plerumque cor-
rosisse.

Quis, quæso, crederet, primo intuitu hunc tanto-
rum malorum esse causam? Sed attendat solummodo
ad singularem ejus vivacitatem, & mox inveniet as-
siduo labore & indefessa cura, illum multo plures pi-
scatoribus creare molestias, de quibus infra dicemus.
Tantam autem illum piscium copiam destruere, ac
piscatores de illo queruntur, vix crediderim; plures
enim habet socios, licet huic ob nigram semel inu-
stam notam, omnia imputentur. Tandem retibus
pessime nocet, hic cancer, fila eorum corrodens, ut
nec pisces irretitos retinere, nec procellis resistere
retia interdum queant, quin in summam possessoris
jacturam e loco mota sæpissime penitus amittantur.

Huic malo, quemadmodum etiam priori, variis
occurrere tentarunt modis piscatores, sed hucusque
omnes eorum conatus fuerunt irriti. Tinxerunt re-
tia sua lixiviiis absinthii, cineris betulæ nec non picis,
sed ad breve admodum tempus his arceri possunt adful-
tus hujus cancri; retia enim aquis paulisper diluta mox,
pariter ac ante adhibitam tincturam hujus lixivii,
violentis ejus erant exposita. Certissimum vero con-
tra vim ejus præsidium est, ut fila, quibus inferior
pars retis contextitur, (massorna på nåtet wid nedre tålnan)
e lana ovina conficiantur, quippe quæ sua elasticitate
& tenacitate dentibus cancri omnino resistere possunt.

Interim observandum est, circa hoc animalculum,
quemadmodum circa omnia alia, mirandam conspici
naturæ politiã; ne enim nimium augeatur ejus pro-
les,

les; dedit Summus rerum arbiter piscibus prædonibus quibusdam negotium, ut eos non solum minuerent, sed etiam infensissime persequerentur. Sunt eorum ex numero præcipui, CYCLOPTERUS *Lumpus Fn. Sv. 260* & COBITIS *Tania Fn. Sv. 342*, qui tantis in deliciis hunc habent cancrum, ut ei cætera alimenterum suorum genera longe postponant,

Observ. Non ita pridem *Celeb. Præses* ad Littora sinus Fennici invenit *frustulam electri hoc insectum*, præcocius tamen adultum, *involutem*, quæ quum rarissima utique suo in genere sit, ejus effigie, in tabella titulo subfixa, Fig. 2, Dissertationem hanc ornare voluimus. Ostendit rarissima hæc frustula, *succinum* nostri etiam soli esse foetum, & licet antea hic, non nisi semel a *Celeb. Dn. Professore SPÖRING* inventum sit, minime tamen jam dubitamus, quin etiam posthac inveniri possit, præsertim quum in littoribus Livoniæ & Estiæ magna ejus adsit copia.

§. III.

Plura quidem adhuc essent nobis dicenda de hisce animalculis, sed & temporis, & typographiæ angustia vetat, nos reliqua persequi. Filum itaque dissertationis hic abrumpimus, & licet desideriiis tuis C. L. satisfacere nequiverimus, tamen nos oculatiores hacce opella excitasse speramus, ad argumentum, ut quidem credimus, attentione hominis dignissimum, ulterius explicandum.

S. D. G.

